

Lakewood Daf Yomi

PRESENTED BY SRULY BORNSTEIN

לע״ן

ברוך דוב ז״ל בן יבלחט״א משה חיים ווידרא נ״י
הרב שמעון דוד בן ר' יעקב יוסף איידער זצ״ל

מראה מקומות רשפי אש

לע״ן מרים שיינדל בת יבלחט״א אפרים שמעון סינאוויץ

עין משפט
גר מצוה
קח א מיי שם ה' ה':
קח ב עוש"ע א"ח סי'
קע ס"ה:
קב ג ד שם עש"ף ס:
קבא ה ו מיי פ"ט מהל'
ק"פ ה' ו:

פּו:

כיצד צולין פרק שביעי פסחים

מסורת הש"ס עם הוספות

(א) סנהדרין 7. [סוכה ו: קדושין 77 יט: וש"נ], (ב) [עין חוספות גבורות מד: ד"ה ואין], (ג) ב"מ פז, (ד) [נמסכת דרך ארץ פ"ו] מ"ה כה, (ה) [77 ל-7].

רבינו חננאל

אוכלו בשני מקומות מכאן שהפסח נאכל בשני בתים יכול יהא נאכל בשתי חבורות ת"ל יאכל. ואמרי' במאי פליגי רבי יהודה סבר יש אם למסורת יאכל כתיב בבית אחד יש רשות לאוכל לאוכלו ולאכל קא מזהיר רחמנא שלא יאכל אותו אלא במקום אחד בלבד ולא בשני מקומות. ורבי שמעון סבר יש אם למקרא יאכל קוראים על הפסח קא מזהיר רחמנא להאכל בחבורה אחת ולא בשתי חבורות אבל חבורה אחת בשני מקומות רשאין. וקיימא לן כרבי יהודה דתנן סתמא כותיה: נפרצה מחיצה ביניהם ותפרדו תצים לחד ותצים לחד ועשו כשתי חבורות בפסח אחד. וכן אמר רבי חבורות כל אחת בפסח שלה נסתלקה מחיצה מביניהם ונתערבו כאלו באו אלו לתוך אלו ואלו לתוך אלו ופשטות הן: הכלה הופכת את פניה ואוכלת. פ"י מפני שהיא כושה לאכול. רב הונא כדאיקלע לבי רב נחמן בר יצחק אמרו ליה מה שמך אמר להו רב הונא פ"י נמסכת! בישיבה להקרות רב ובוהו השם אי ידוע לפיכך אמר בעל השם אנא כלומר סמוך בישיבה אני וכו'. ענינא מסריבין לקטן ואין מסריבין לגדול. כל מה שאמר לך בעל הבית עשה. והשונה כוסי בבת אחת הרי זה גרגון אלו כולם דברים פשוטין הן: אמר רב הונא בני חבורה נכנסין אפילו בשלשה ויוצאין אפי' באחד כו'. פ"י בני חבורה שנמנו על הפסח ובאו מקצת מהן בעת שדרך בני אדם להכנס ולאכול הפסח ושגרו פחות משלשה לא יאכלו אלא ימתנו עד שיבואו שארי בני החבורה זה דין הנכנסין. אבל אם היו מקובצין כולן וראו מקצתן למקצתן ויצאו ונתאחרו יתר מן השיעור שאמרנו והדר בא דיאלא ולא מצאם אפילו לא ישאר מכל בני חבורה אלא אחד כגון שהיו שם כולם וראו זה את זה ויצאו אוכלו אפילו האחד

ומר סבר יש אם למקרא. וא"ת והא שמעינן ליה לרבי שמעון צפ"ק דקדושין (77 יט:): דלית ליה יש אם למקרא ולמסורת דרבי צננא דה צננא דה דלית ליה יש אם למקרא ולמסורת אשוחות ולא לאשוחות אחר שפחות י"ל דהתם לא סתרי אהדדי ויכול לדרוש שניהם אצל הכה דליכא למירש אלא חד דריש מקרא וכן צפ"ק דסנהדרין (77 ד). והא דאמר לעיל (77 פה). המוציא צפר פסח מחצרה לחצרה הרי הוא צלח תעשה אחי אפילו למאן דאמר פסח נאכל בשתי חבורות דאחר שנתלק ולקחו כל חצרה חלקה אסור להוציא חלק חצרה זו לחצרה אחרת:

הכלה הופכת פניה. אינטיך לאשמעינן דלא חשיבין כשתי מקומות אע"פ שאכלה מקלח סעודה צלח הפיכת פניה אי נמי קמ"ל דחייבת להפוך פניה כדאמר בגמרא כלה תנן: **אין** מסריבין לגדול. אמאי דיתיב אפוריא לא שייך למימר משום דאין מסריבין דישיבת פוריא דבר גסות ושררה הוא ולא היה לו לישב אי לאו משום כל מה שיאמר צעל הצית עשה: (6) **נכנסין** בג' כו'. פירש ר"ת חצרה שנמנו על הפסח וצאו מקלח מהן צעת שדרך בני אדם לאכול ושגרו דיילא פ"י שמש לחפש אחריהם ולא מלאן אס נתקצו רק שלשה אוכלין את הפסח ואין עליהן להמתין עד שיצאו כולם אצל פחות משלשה לא אצל אס היו מקובצין יחד וילאו ונתאחרו והדר צבו דיילא ולא מלאן אפילו לא נשאר רק אחד מהם אין לרין להמתין כיון שהיו שם וילאו:

אמר רבינא ונותן דמים. האוכל פסח ולית הלכתא כותיה והנ"מ דעל צעידנא דעיילי אינשי והדר צבו דיילא:

הדרן עלך כיצד צולין
אמרי ליה לא סבר לה מר השותה כוסו בבת אחת הרי זה גרגון אמר להו **לא אמרי** בכוסך קטן וייןך מתוק וכריסי רחבה אמר רב הונא **בני חבורה נכנסין בשלשה ויוצאין אפילו באחד** רבה ויהוא דעייל בעידנא דרגילי למיעל והוא דרגש בהו דיילא אמר רבינא ונותנן שכר דמים וצריך האחרון להוסיף דמים ולית הלכתא כוותיה:

הדרן עלך כיצד צולין

שיפלו צו: ושתייה בתרי זימני. הפסיק צו: ולא אהדר אפיה. לצד אחר אלא שמה לעיניהן: בעל השם אנא. מקטנותי קך קוראין לי רב הונא: מ"מ כי אמרי לך תיב אפוריא איתיבת. ולא ישבת על גבי קרקע ולא על גבי ספסל. ולהכי צעו ליה שלא היה מנהגם כך ותמיהא להו: כל מה שיאמר לך בעל הבית עשה. ממתימא היל צמסכת דרך ארץ (צפרק צן עואי) (ד"ה רבה פ"ה): מסריבין לקטן. מלקבל דצריו עד שיפלי צו: ואין מסריבין לגדול. שכן צמללכיס שאמרו לאצרהס כן תעשה (צמללכיס ית) ולא סירצו צו וללוט אמרו כי צרחוב נלין עד ויפלי צס מאלד (סס יט): כל"ה הופכת פניה תנן. ואין דרך האיש להפוך פניו: רבי ישמעאל צר רבי יוסי כריסו רחבה הואי כדאמרינן צהשוכר את הפועלים (צ"מ 77 ד). בני חבורה. לאו צפסח קאי: בני חבורה. שמש המשמש צסעודתן נכנסין צשלשה להסב ואס צא יחיד או שנים והסבו אין על השמש לשמש עליהו: ויוצאין באחד אחד. כל מי ססיס אכילתו קודס אס צא לצלח ילא ואע"פ שקשה לשמש לשרת היחידים הנשארינן: והוא דעיילי בעידנא דעיילי אינשי. שאין האחרון מאריך יותר משעת סעודת האחרים וגם צנכיסתן לא ימירו להסב כדי לאחר השמש עד זמן גמר שעת סעודה: והוא דרגש בהו דיילא. שהודיעו לשמש שזה דרכן לצלח אחד אחד לפי שטורח הוא לו לשמש היחידים: וצריך האחרון להוסיף דמים. לשמש:

הדרן עלך כיצד צולין

יכול יהא נאכל בשתי חבורות ת"ל בבית אחד יאכל במאי קמיפלגי רבי יהודה סבר יש אם למסורת ור' שמעון סבר יש אם למקרא היו יושבין ונפרסה מחיצה ביניהם לדברי האומר פסח נאכל בשתי חבורות אוכלין לדברי האומר אין הפסח נאכל בשתי חבורות אין אוכלין היו יושבין ונסתלקה מחיצה ביניהן לדברי האומר האוכל אוכל בשני מקומות אוכלין לדברי האומר אין האוכל אוכל בשני מקומות אין אוכלין יתיב רב כהנא קא פשיט ליה מפשט א"ל רב אשי לרב כהנא ותיבעי לך איבעיא סילוק מחיצה ועשיית מחיצה מי הוי כב' מקומות וכב' חבורות דמי או לא תיקו: הכלה הופכת את פניה וכו': מ"ט א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן מפני שהיא בושה רב הונא בריה דרב נתן איקלע לבי רב נחמן בר יצחק אמרו ליה **מה שמך אמר לבי רב הונא** אמרו נתיב מר אפוריא יתיב יהבו ליה כסא קבליה בחד זימנא ושתייה בתרי זימני ו' ולא אהדר אפיה אמרו ליה מ"ט קרית לך רב הונא אמר להו בעל השם אני מ"ט כי אמרו לך נתיב אפוריא יתבת אמר להו **יכל מה שיאמר לך בעל הבית עשה (חוץ מצא"ט)** מאי טעמא כי יהבי לך כסא קבלת בחד זימנא אמר להו מסריבין לקטן ואין מסריבין לגדול מ"ט אשתיתיה בתרי זימני אמר להו דתניא השותה כוסו בבת אחת הרי זה גרגון שנים דרך ארץ שלשה מנסי הרוח מאי טעמא לא אהדרת אפך אמר להו כלה הופכת פניה תנן ר' ישמעאל ברבי יוסי איקלע לבי רבי שמעון ברבי יוסי בן לקוניא יהבו ליה כסא קבליה בחד זימנא ושתייה בחד זימנא אמרי ליה לא סבר לה מר השותה כוסו בבת אחת הרי זה גרגון אמר להו **לא אמרי** בכוסך קטן וייןך מתוק וכריסי רחבה אמר רב הונא **בני חבורה נכנסין בשלשה ויוצאין אפילו באחד** רבה ויהוא דעייל בעידנא דרגילי למיעל והוא דרגש בהו דיילא אמר רבינא ונותנן שכר דמים וצריך האחרון להוסיף דמים ולית הלכתא כוותיה:

הדרן עלך כיצד צולין

הדרן עלך כיצד צולין

הני מילי דעל בעידנא דעיילי אינשי כרבה והדר בהו דיאלא: הדרן עלך כיצד צולין

יכול יהא נאכל בשתי חבורות ת"ל בבית אחד יאכל במאי קמיפלגי רבי יהודה סבר יש אם למסורת ור' שמעון סבר יש אם למקרא היו יושבין ונפרסה מחיצה ביניהם לדברי האומר פסח נאכל בשתי חבורות אוכלין לדברי האומר אין הפסח נאכל בשתי חבורות אין אוכלין היו יושבין ונסתלקה מחיצה ביניהן לדברי האומר האוכל אוכל בשני מקומות אוכלין לדברי האומר אין האוכל אוכל בשני מקומות אין אוכלין יתיב רב כהנא קא פשיט ליה מפשט א"ל רב אשי לרב כהנא ותיבעי לך איבעיא סילוק מחיצה ועשיית מחיצה מי הוי כב' מקומות וכב' חבורות דמי או לא תיקו: הכלה הופכת את פניה וכו': מ"ט א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן מפני שהיא בושה רב הונא בריה דרב נתן איקלע לבי רב נחמן בר יצחק אמרו ליה **מה שמך אמר לבי רב הונא** אמרו נתיב מר אפוריא יתיב יהבו ליה כסא קבליה בחד זימנא ושתייה בתרי זימני ו' ולא אהדר אפיה אמרו ליה מ"ט קרית לך רב הונא אמר להו בעל השם אני מ"ט כי אמרו לך נתיב אפוריא יתבת אמר להו **יכל מה שיאמר לך בעל הבית עשה (חוץ מצא"ט)** מאי טעמא כי יהבי לך כסא קבלת בחד זימנא אמר להו מסריבין לקטן ואין מסריבין לגדול מ"ט אשתיתיה בתרי זימני אמר להו דתניא השותה כוסו בבת אחת הרי זה גרגון שנים דרך ארץ שלשה מנסי הרוח מאי טעמא לא אהדרת אפך אמר להו כלה הופכת פניה תנן ר' ישמעאל ברבי יוסי איקלע לבי רבי שמעון ברבי יוסי בן לקוניא יהבו ליה כסא קבליה בחד זימנא ושתייה בחד זימנא אמרי ליה לא סבר לה מר השותה כוסו בבת אחת הרי זה גרגון אמר להו **לא אמרי** בכוסך קטן וייןך מתוק וכריסי רחבה אמר רב הונא **בני חבורה נכנסין בשלשה ויוצאין אפילו באחד** רבה ויהוא דעייל בעידנא דרגילי למיעל והוא דרגש בהו דיילא אמר רבינא ונותנן שכר דמים וצריך האחרון להוסיף דמים ולית הלכתא כוותיה:

הדרן עלך כיצד צולין

הדרן עלך כיצד צולין

הני מילי דעל בעידנא דעיילי אינשי כרבה והדר בהו דיאלא: הדרן עלך כיצד צולין

הדרן עלך כיצד צולין

הני מילי דעל בעידנא דעיילי אינשי כרבה והדר בהו דיאלא: הדרן עלך כיצד צולין

הגהות הב"ח

(א) תוספות ד"ה נכנסין וד"ה אמר הד"ה:

גליון הש"ס

גמרא רבי ישמעאל ברבי יוסי. מירושלמי ספ"ג למעשרו איתא ר"א בר"ש:

הגהות וצינונים

[מסכת דרך ארץ פרק ו ושם איתא כשהוא דבר בשדות. והמגן אברהם סימן ק"ע ס"ק יו"ד העתיק חוץ מצא. וכתב פירוש על זה בשם הב"ח. ובשם מט"מ ע"ש. וכ"כ השל"ה בשער האותיות אות ק' דף צ"ח ע"ב בשם ראשית חכמה. עיין שם דגירסתם "חוץ מצא" וע"ע בחידושי אגרות (גליון). וכן בזהר ריבא מהימנא פ"י פנחס דף רמד ע"א הגי' "חוץ מצא", ובמאירי כתב שאין גורסין "חוץ מצא" אלא שבקצת פנים נמצא כן ודרך הגהת ליצינים נשתבשו בה הספרים: צ] [בערוך ערך דייל מבאר פירוש סוגיא זו באריכות ע"ש] (גליון): ג] יש להוסיף ולדב' (בארות המים): ד] צ"ל ולא לשפחות אחר שפחות מהר"ם (גליון): ה] שייך לעמוד א' במשנהו (גליון): ו] נדב"ל נמכת:

ליקוטי רש"י

יש אם למסורת. כמה שנמסרה כחז של חובה למשה לנו צריכין לזרעה [מכות ז ע"ב]. כמה שכח משה ומסר בספר תורה לישראל היא האם והעוקב ולא כמו שהוא נקרא [סוכה ז ע"ב]. יאכל כתיב משמע אדם אחד אוכלו כתיב א' ולא צניני נמים אצל גבי אוכלים הרבה כתיב נמים הרבה (לעיל פו ע"א). יש אם למקרא. כתר קרייה אולגין דהיא עיקר [סנהדרין ד ע"א].

ומ"מ מי שמקפיד על תמונה ידועה להתדמות להיכלי שרים קורא עליו וישכח ישראל עושהו ויבן היכלות ע"ש, ומכ"ש הכא, ועיין בב"ב כ"ה ע"א לכל רוחתא אוקמן וכו' ובש"ע סי' צ"ד ס"ב:

ואחר שהעלינו ועלתה בידינו מנהג קדמונינו ז"ל שלא לפתוח פתח הפרוודור מול פתח בהכ"נ, נ"ל אם אפשר בלי דוחק יפתחו פתחו בצד דרומית ויהיו פני הנכנס לצפון וימינו למזרח לפתח בהכ"נ ופונה לימין ונכנס לבהכ"נ דכל פינות שאתה פונה לא תהי' אלא לצד ימין. ונ"ל מה"ט היו שערי צפון שבהר הבית משמשים כניסה ויציאה טפי כמבואר במס' מדות הנ"ל, משום דבהיכל הי' הפתח וכן המזבח הכל מערבית להר הבית והנכנס בצפון ימינו למערב ויהי' פונה לימין, וה"נ בבהכ"נ שלנו בהיפוך נכנס לדרום ופונה לימינו למזרחו והא לן והא להו כנלענ"ד:

והנה הארכתי קצת ובארתי כל חלקי הסותר והבונה האפשרי לפי קט שכלי שיהי' שלום הכל שלום ופתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים, אך אם חלילה יתעוררו מדנים עבור זה ויהי' פתח בית ה' ח"ו דומה לבידקי דמיא דרווח תיגרא בעשק ושטנה ח"ו לא תהי' כזאת בישראל, יפתחו פתח תקוה לאיזה צד שירצו ולא יתקוטטו ח"ו עבור זה כי גדול השלום, אמנם אקוה כי עם ה' ישמעו ויאזינו ולא יריבו עלי' ויקראו שמו רחובות כי הרחיב וירחיב ה' מקום אלהי ישראל וירום קרנם לרומם בית אלקינו ותחזו עינינו בשוכו לציון ברחמים ואתהלכה ברחבה בב"א:

הכ"ד א"נ הדש"ח:

משה"ק סופר מפפד"מ

תשובה כח

שיל"ת, פ"ב יום ג' ז' אדר תק"צ לפ"ק. שלום וכ"ט לי"נ הרב הגאון המפורסם המופלג החרוץ ושנון כש"ת מו"ה משה פערלס נ"י אב"ד דק"ק א"ש יע"א:

יקרתו הגיעני, וע"ד בהכ"נ ישנה שסתרו אנשי הקהל קדש והרחיבו בנין החדשה לרומם

טפחים וכעין א) בית שער שאינו מכוון עם פתח בהכ"נ, ואין ראוי מבהמ"ק שהיו כל פתחי השערים שבמזרח מכוונים עם פתח ההיכל התם לא שייך בלבול דאין אדם עומד בהיכל ומביט לחוץ ואחוריו אל הקודש אלא לעולם פניו למערב ויוצא ויבא לו דרך כניסתו, ועוד שהי' להם פרוכת לכל פתחיהם הנועל ^{המכונה} הרואים כדאמר ר"ז אמר רב י"ג פרוכת היו במקדש בכתובות ק"ו ע"א וע"ש פירש"י ד"ה בדבבי וכו' ע"ש אבל אנו אין לנו פרוכת לצניעות בפתחיותן ע"כ צריכים לבית שער שאין פתחו מכוונים נגד פתח בהכ"נ, ועוד במקדש בלאו הכי לא היו יכולים להביט לחוץ מפני גובה ההר וגם המזבח החיצון חוצץ בפני העומדים בהיכל כמבואר למעין ביומא י"ו ע"א ובפירש"י שם משא"כ בשלנו בזה"ז:

ורו אפילו נימא מי שבונה בהכ"נ ופרוודור סתם ועושה פתחיהם ^{מהנינים} אין מזחיחין אותו דאפילו יהא כן חק הישמעאלים מ"מ כיון שגם במקדש הי' כן א"כ אגן לא מינייהו גמרינן כדאיתא במס' סנהדרין נ"ב ע"ב וביותר ביאור בתוס' ע"ז י"א ע"א [ד"ה ואין], מ"מ היינו בבונה סתם אבל כיון שבאים לדקדק על ככה ורוצים המערערים לבנות דוקא מכוונים זה מול זה יש להקפיד שלא לעשות רצונם, דומה למאי דתנן במס' מגלה כ"ד ע"ב האומר איני עובר לפני התיבה בצבועים אף בלבנים לא יעבור בסנדל איני עובר אף יחף לא יעבור, ומפרש דלמא מינות נזרקה בו המקפידים בכך, ובש"ע סי' נ"ג סעיף י"ח דאפילו אי יהיב אמתלא לא מהני לי' ע"ש, ופשוט אי לא הי' מקפיד בכך ובמקרה הי' לובש לבנים היו מעבירים אותו לפני התיבה כיון דלאו מינייהו גמרינן שהרי הכהנים בבהמ"ק שמשו בבגדי לבן, וכן יחף אי במקרה נודמן כן אין בכך כלום דכהנים שמשו יחף, רק משום הכון לקראת אלקיך ישראל איכא קפידא כמבואר בתוס' מס' שבת יו"ד ע"א ד"ה רמי וכו' ע"ש, ונפקא מיני' אי איכא צערא בעלמא דליכא משום הכון אדרבא ליקום כעבדא קמי מרא כמבואר בש"ס שם ומותר לירד יחף אי אירע לו במקרה, ומ"מ אי מקפיד בכך אסור שלא יחקה את המינים וה"נ דכוותי', ובלאו הכי נמי דבר גדול דיבר הנב"י ז"ל בתשובה תנינא ססי' י"ח דלא מצינו שום תמונה לבנין בהכ"נ עגול או מרובע או בעל שש צלעות

א) נדצל "ובעיניו".

ב) עי' בליקוטי הערות.

בראשיתה בסוף בהכ"נ כיון שהי' מועטים צריכים עתה לבנותה באמצע בלי ספק ועכ"פ חלילה לשנויי מאשר היה:

ועוד נ"ל דאפילו להכ"מ באותן הקהלות היינו לבנות בהכ"נ חדשה במקום שלא הי' בהכ"נ מעולם אבל אחר שבנו במקום בהכ"נ הישנה אין לשנות, דהרי איתא בפסיקתא א והקמות את המשכן כמשפטו אשר הראת בהר וכי יש משפט לקרשים אלא קרש שזכה להנתן בצפון לא ישתנה לתנו לדרום, ומכאן פסק מהרי"ל ללמוד מזה לנסרים שעושים מהם סוכת מצוה ג. ונ"ל אע"פ שמוסיפים על העיר ועל העזרות [כשבועות י"ד ע"א] וממילא ישתנו העינים מ"מ לא ישתנה הניתן בצפון לתנו בדרום והניתן באמצע להסיע ממקום, שהרי בית שני היה גדול מבית ראשון [ככ"ב ג' ע"א] ואפ"ה לא נשתנו העמדת הכלים מזבח ומנורה ושולחן לא נשתנו מן האמצע, אע"פ לפי ערך הבנין של עכשיו יהיה האמצע להלאה מהאמצע שהיה בהכ"נ הישנה מ"מ אותו בהכ"נ זכה להיות בימה שלה באמצעה כמו קרש שזכה בדרום וכו', והכלל החדש אסור מן התורה בכל מקום ופר"מ מקומו מוזכר לו לטובה למחות בחזקת יד להעמיד הדביר על מכונו וגם כל העם הזה על מקומו יבוא בשלום:

ואחתום בברכה א"נ דש"ת:

משה"ק סופר מפפד"מ

תשובה כט

שיל"ת, פ"ב כאור בוקר ליום עש"ק י"א תמו תקצ"ז לפ"ק.
שלום וכ"ט לרב טוב הגאון הגדול המפורסם נ"י ע"ה זית רענן יפה פרי תואר קרא שמו לשם ולתהלה ולתפארת כמו"ה ענזיל נ"י אב"ד ור"מ דק"ק סטריא יע"א:

יקרת קדשו הגיעני ואני איני כדאי ששלח מר אלי אך ענותנותו הרבני למיבעי מיני מילתא דבעי טעמא וזרזני במכתב קדשו, וז"ל, ועדיין בטילת עבודת בית אלהנא עד שיתברר הענין הזה להניח דעת הצדדים אל מעכ"ת עינינו תלויות עכ"ל, וחלילה לי להיות גרמא דבטילת עבודת בית ה' מקדש מעט

בית אלקינו ורוצים להעמיד הבימה שקורים בתורה בסוף בהכ"נ סמוך לארון הקודש ולא באמצע כמו שהיה מקדמת דנא באמרם שיהיה נוי והרוחה יותר בבהכ"נ מאשר תעמוד באמצע, ונפשו היפה בשאלתו אי שפיר דמי לשנויי או לא:

תשובה

לפני פר"מ נגלו תעלומות ולא צריך ליעץ במכתיר ויפה כ' דברמב"ם [ה' תפלה פי"א ה"ג] מפרש בונין תיבה באמצע בהכ"נ כדי שישמעו כולם בשוה וכ"כ טור ורמ"א בהג"ה ש"ע ס"י ק"ן וכל המשנה ידו על התחתונה. האמנם בכ"מ כ' ללמוד זכות על איזה מקומות בארצותם שבנו הבימה בסוף בהכ"נ, וכ' דהם ס"ל דוקא בזמנם שהיה רוב העם ולא שמעו קול הקורא כי אם מהאמצע אבל בעו"ה בקהלות קטנות ואנשים בהם מעט ישמעו גם מהבימה שבסוף בהכ"נ ע"ש, והנה לא הראה כ"מ מקום מנ"ל להפוסקים שתעמוד הבימה באמצע בהכ"נ והוא ש"ס ערוך בסוכה נ"א ע"ב באנשי אלכסנדריא, ויפה כ' הרב כ"מ ללמוד זכות על איזה קהלות הנוהגים נגד הש"ס, אבל נ"ל שנשתכשו הקהלות במ"כ אדרבא ק"ו השתא ומה אלכסנדריא שבכל זאת לא שמעו כל הקהל שהצריכו להניף בסודרים ואפ"ה העמידו באמצע ולא בסוף, אע"ג שככה הי' יכולים לראות הנפת סודר מהסוף כמו מהאמצע ואם לא די בסודר א' יעמידו שנים, אע"כ לא שפיר דמי למיעבד הכי, ומסברא אומר כיון שאנו מחזיקים הבימה שבה קורין פ' הקרבנות כמו מזבח שמפני כן מסבכים הבימה בחג הסוכות כמו שסבכו המזבח, ואותו המזבח שעמד בהיכל לפני ארון הקודש שהוא מזבח מקטר קטרת היה עומד באמצע הבית מכוון בין מנורה לשולחן וכפירש"י בפ' תרומה [כ"ו - ל"ה] וכמבואר בש"ס [יומא ל"ג ע"ב] ורמב"ם [ה' בית הבחירה פ"א ה"ז], ויען הבימה שלנו עומדת בפנים כמזבח הפנימי ע"כ ראוי להעמידו באמצע בהכ"נ לדמותו לבהמ"ק בכל האפשרי ואין לשנות במקדש מעט שלנו:

ואפילו להכ"מ דיהיב טעמא לזכות אותן הקהלות מ"מ אנו אין לנו, כי הלא אבותינו שבנו בהכ"נ הלז בנו אותו באמצע ש"מ כך היה נוח להם להשמיע לכל העם, ותלי"ת לא נתמעטו הציבור אדרבא נתרבו תלי"ת וא"כ אדרבא אפילו היה נבנה

(א) הוא בירושלמי שכת פי"ב ה"ג.

(ב) הו"ד בכאה"ט סי' תר"ל סק"ד.

ויבוס בחרש ושופה. טוב ראיתי שזה שבוס דאין רא"י ממירי דאכילה והגלה דאפי' מהעסק מייב ומלוה ע' רש"י ר"ה ואין להאריך. אולם מטעם אחר יש לתמוה דקטן לאו בר שימור הוא כמבואר בפוסקים בענין שימור של מזה בליל ראשון של פסח. מ"מ יש להוכיח מהם דס"ל לאו עבודה הוא. קילור הדברים דשמירת כהנים הוא במחלוקת שנוי' דלהרמב"ם ותוס' וכן משמע מהכתוב אזרח ל"י שמירת כהנים לדין דכולנו טמאי מחים. ולדעת הרא"ש והמפרש דלאו עבודה הוא איחא גם בטומאה:

יב) עתה נדבר משמירת הלויים דאף שהדבר ברור דשמירת כהנים והלויים מזה אחת כמבואר בכל מוני מזה ונאף שהרמב"ם משבס בכלל עבודה הלויים. היינו כיון דהשמירה עבודה ממילא הוא בכלל עבודה ג"כ. אבל רק כשיש מלות שמירה הוא בכלל עבודת הלויים מ"מ אין ברור שמעבדים זה את זה. והמוספין ודאי כל מוסף מזה אחת. ועכ"ז אם אין לו כולן מקריב מקלח. ועיין באבן העזר שסובר דשלשה ברכות של ברהמ"ז אין מעבדין זא"ז:

יג) ומ"מ כ"ל דשמירה לויים בלא"ה בכלל אין בזה"ז מאחר שחלקו דוד ושמואל למשמורת חיזה מן המסוררים ואיזה מן השוערים כמבואר בכחוב. ושוערים היינו שומרים כ"ל והכלל משורר ששיער במיתה. ומאין דע מי המה השוערים. ואף שבגמ' לא מלינו אלא בהגפת דלהות. מ"מ כיון שהוכחו דשוערים דקרא שומרים ועבודה הוא. אי"כ גם השומרים אכורין רק המבוררים. וכן ברבה נשא פי' ו' מלמד שגבי מררי אכורין לשמור ולעבוד מה שבני גרשון שומרים וכמו' תענית (י"ז) כל כהן היודע משמרתו כו' הרי דמשמורות שהדרו אז לא נהבטלו בזמן הזה. ואפי' רבי דאמר אסור כל השנה ופירש"י במה כשיבנה ביהמ"ק ישחנה המשמורות. מ"מ כל זמן שלא נבנה ולא נשחנה המשמורות עדיין הם כמו שסדרוס דוד ושמואל ברוה"ק. ואי אפשר לקיים מלות שמירה בזמן הזה גם בלויים בזמנ"ז נאף שלא הוזהרו על העומאה רק הכהנים. ועי' בחוס' יבמות (ל"ג) ד"ה זר ששימש בטומאה: דברי ידירו הרו"ש הק' אברהם.

סימן תג

בדבר אשר העיר הרב ר' מעשי"ר כי מיושבי ירושלים תוצב"א בדבר הנקבים שיש ביסונו כוחל מערבי של הר הבית שאסור לבעל קרי ולכל מי שטומאה יולאה עליו מגופו. להכניס אלצבו בנקבים ישן ביאה במקלח שמה ביאה כבש"ם זכמים (ל"ג:).

א) תשובה. הגם יש לברר בזה איזה ספיקות. האחד אם עובי חומה של הר הבית נתקדש. הב' אם הר הבית קדיש רק ע"ג הרלפה או קדיש עד החסום כמו העזרה דאיחא בזכמים (כ"ד). כי קדיש דוד עד ארעית תהומא קדיש. הג' אם אין ביאה במקלח שמה ביאה הוא גם בזה הבית. הד' אם הא דשהה בעזרה כשיעור השתחו' מייב אם דין זה גם בביאה במקלח:

ב) והנה פסחים (פ"ה:) החלוטת ועובי החומה כלפניו ומפורש שם בגמ' (פ"ו.) דהיינו בחומת

ז) וכן כ"ל להוכיח שהרי הש"ס הוכיח הכ"א מקומות שהי' שומרים מקרא דדברי הימים ועי' במפרש דקרא בשומרים מיירי ושוערים דקרא שומרים. וכן מוכרח דאי אפשר לומר דשוערים דקרא מגיפי דלהות והש"ס למד רק המקומות. שהרי בכלל המקומות פינות העזרה ופינות הר הבית ושם ליכא דלחות. ועוד דאם איחא דקרא במגיפי דלחות והרי מגיפי דלחות ע"כ לויים ה"י ולא כהנים. ומאי קשיא ל"י לויים כ"א הוי ומשני כהנים נקראו לויים. ואף שמלינו במידות משנה (ט"ו) ועל הכהן מצפנים. נעילה לחוד והגפה לחוד והחילוק בין נעילה להגפה מבואר בירושלמי לענין יחוד נעול הוי יחוד מיגף לריכא. וזה פשוט בהגפה לא שייך לכהנים רק ללויים. וע"כ קרא בשומרים מיירי. והרי כתיב שם פסוק י"ב ואלה החלקות השוערים וגו' לשרת בבית ה'. הרי מפורש בפסוק דשמירה הוי עבודה. וע"כ לחלק בין המשמר את הפרה דלא הוי עבודה שאינו רק שלא מפסל. ודומה לשימור שלא יגנב. משא"כ שימור דמקדש שהוא לכבוד המקדש חייב עבודה כדברי הרמב"ם ז"ל:

ח) והנה בהרמב"ם פ"ה מהלכות בית הבחירה הלכה ו(ל"ח) לא ה"י הכהנים השומרים ישנים בגדי קודש כו' יע"ש במל"מ דהשומרים ה"י מקלחם שומרים ונקלחם ישנים והוור חלילה. ומבואר מזה דדוקא ישנים לא ה"י בגדי כהונה אבל שמירתן ה"י בגדי כהונה. והרי האבנט פסק הרמב"ם שה"י כלאים ומינה דייק הש"ס בזמא (כ"ט.) דקשין הם ולדעתו אסור ללבושו שלא בשעת עבודה. אלא דלטעמי' דשמירה הוי עבודה ולר"ן בגדי כהונה. ואין לדחות כדברי הש"ס בזמא (ס"ח:) לענין הא הלוי מהלכי. דהרמב"ם בתרא וה"י לו לפרש. ובדאי דס"ל דבעינן בגדי כהונה:

ט) וכן כ"ל מהתוס' מנחות מ"א שהביאו חוספתא דכלאים בגדי כהונה ובגדי כ"ג אין בהם משום כלאים בגדי כהונה שלא במדינה חייב במקדש בין לשרת בין שלא לשרת פטור. והעלה שם התוס' דחייב מדאורייתא. ואין לדמות מקדש למדינה דבמדינה ליכא שום היתר. והקשו ע"ז מפרק בא לו דלא ה"י מקפלין אוחן ומניחין אוחן תחת ראשיהם אלא כנגד ראשיהם משום כלאים ניע"ש מה שתי'. ומאי קשיא לכו והא השינה ע"כ לא ה"י בעזרה דאין ישיבה בעזרה כ"ש שכיבה וכזומא דף (ו'). מביתו למה פירש יע"ש ברש"י וזכום' ובהר הבית אין שום עבודה לכהן וליכא שום היתר. ודומה למדינה דחייב. אלא ודאי ס"ל דשמירה עבודה ובעי בגדי כהונה. והרי דשמירה ה' בזה הבית וע"כ דמיא למקדש כיון דיש שם היתר:

י) מנתה שזכינו מהכתוב ומהרמב"ם ומהתוס' דשמירת כהנים עבודה ובעי בגדי כהונה. הדבר ברור דאסור בטמאי מחים. ואף אם יעמוד חוץ להר הבית וישמור. ודומה לעומד בחוץ והפך בליטורא באברים צפנים דחייב כמ"ש הראב"ד פ"ד מהלכות ביאת המקדש הלכה ד'. וה"נ אף שכהן עומד בחוץ מ"מ העבודה נעשית צפנים. וא"כ בזמנ"ז אזרח לה שמירת כהנים:

יא) אך מדברי הרא"ש והמפרש דסוכרים שהשומרים ה"י קטנים. מוכח דלאו עבודה הוא דקטן לאו בר עבודה הוא בין כהנים בין בלויים ונאם נאמר דלאו עבודה הוא אין מקום לתמיהת המל"מ דאף שהיא מזה יכולה להקיים בקטנים כמו אכילת קדשים ותרומה

בחומת עזרה דקאמר בשלמא חלונות בשוים לקרקע עזרה אלא עובי החימה היכי משכחת לה ונשני משכחת לה בשורא ובר שורא. הנה דבחימת עזרה מיירי. ורש"י במשנה פירש בחומת ירושלים. ורמב"ם הביאה פ"ו מה"בית הבחירה בחומת העזרה וזכ"ר מה"מעה"ק ה"ה וכן ספ"ב מה"מ"ש בחומת ירושלים. אך בחומת הר הבית לא מצינו. ולכאורה מהיכא תימי לחלק ביניהם:

בצורה ופתוחות להר הבית תוכן חול ומשמע דהוא חול גמור ואפי' קדושת הר הבית אין בו. ויש לדחות דכלפי קדושת העזרה נקרא קדושת הר הבית חול כמו שפירש פתוחות לחול להר הבית. אך הא גופא קביא למה לא פירש שפתוחות לחול ממש ושמע מזה דנולתא אגב אורחא קמ"ל דאף שפתוח להר הבית תוכה חול גמור. הנניא:

ו' וי"ש לעיין כיון דעד שהומא קדיש אך שהס חול מחמת פתיחתן להר הבית ולמה יהי' יוהר חול מוהר הבית עלמו. ויהי' מוהר לזב וזכ"ק ליכנס סס. וגראה דמלינו דוגמחו כחובות (כ"ו). במעשר ראשון לראב"ע דאמר אף לכהן ואם הוא בן גרושה וכן חלונה אינו נוטל ונעשר ראשון כיון שפקעה קדושת כהונתו אין דינו אפי' כלוי אף שהוא מצטב לוי. וכן בכורות (מ"ז). כהנת שנחשברה מוכרי בנה הייב בה' סלעים דכיון דנבעלה לגוי הוה זרה. ובחוס' שם אפי' קדושת לוי פקעה מינה וכו' ע"ש. וה"נ עזרה מחנה שכינה לשכה שחתת העזרה שפתוחה להר הבית כיון שפקעה מלשכה זו קדושת מחנה שכינה גם קדושת הר הבית פקעה מינה והיא חול גמור:

ז' ובי תימא בה"עלמותה מול מ"מ יהי' קדושת הר הבית עליו מחמת פתיחתו להר הבית. כדן לשכות הבנויות לחול ופתוחות לקודש קודש. ה"נ כיון שפתוחות להר הבית יהי' מקודש כמו הר הבית. לק"מ דבזבחים (כ"ו). מפורש דכי אמרי' בזבחות בחול ופתוחות לקודש קודש. ה"נ לאכילה. דהחורה ריבחה מלירות הרבה לאכילה אחת. אבל לשומאה לא רק מדרבנן גזרו עלי'. וי"ל דוקא בעזרה דאיסור כרה גזרו. אבל במחנה לוי' דליכא כרת רק איסור לאו לא גזרו. ואף דריש האשה בחרת מקשה הש"ס מכדי הא לאורייתא והא לאורייתא מה לי איסור לאו מה לי איסור כרת. הא פרש"י שם דהיינו בספק. אבל בהרחקה שפיר יש לחלק בין איסור כרת לאיסור לאו. ועוד דכ"ד יש חילוק גדול דוקא בעזרה דלענין אכילה דינה כעזרה ע"כ יש לגזור בה לענין שומאה אמו עזרה. משא"כ במחנה לוי' שהפתוחות לתוכה אין דינה כהר הבית לשום דבר וליכא למיגזר בה מדי:

ח' ועוד יש טעם בזה עפ"י הסוגיא דזבחים (מ"ג: מ"ד). ותוכן הסוגיא שם דס"ד כשם ששומאה קלה בקדושה חמורה במיתה כך שומאה חמורה בקדושה קלה במיתה קמ"ל דיותר חמיר קדושה חמורה בשומאה קלה משומאה חמורה בקדושה קלה ע"ש"ה. וע"כ במחנה לוי' דאין איסור רק במי ששומאה יולאה מגופו. כ"ש שאפי' שומאה יולאה מגופו אין איסור רק אם קדושת הלשכה מגופה שבנוי בהר הבית ולא שבנוי בחול ופתוח להר הבית שאין קדושת הלשכה מגופה רק מחמת פתיחתה להר הבית. והקדושה קלה שאינה מגופה אף שהשומאה חמורה שמגופה דהא ק"ל קדושה קלה ושומאה חמורה קלה מקדושה חמורה ושומאה קלה. וכיון שמוטר למאן מת ליכנס למחנה לוי' שקדושתה מגופה כ"ש שמוטר לזב ליכנס ללשכה שבנוי בחול ופתוח לקודש שאין קדושתה מגופה. ועי' בהלכות חלה ס"י תליא בדן חלה חו"ל מצטלה ברוב ואוכלה בימי שומאה:

ט' קיצור הדברים דמחילות שחתת העזרה ופתוחות להר הבית פקעה קדושת המחנה שכינה שמגופה מחמת פתיחתה להר הבית וכיון שכן פקעה קדושת גופה לגמרי והיא חול גמור בעלמותה ופתיחתה להר

ט' אך ביומא (נ"ב). בחמה ערקסין הוא כותל המפסקת בין היכל ובין ק"ק מהפקא להו אם קדושתו כלפנים אם כלחון. ולכאורה כיון דעובי חומה כלפנים ה"נ יהי' כמו ק"ק. ע"כ לאו טולוהו בחדא מחמת מחמתיהו. ואם באנו ליתן טעם בדבר נוכל לומר משום שלהעזרה וחומת ירושלים כיון דיכולין להוסיף עליהם כמפורש ריש סנהדרין ורפ"ב דשבוטות וברמב"ם פ"ו מה"ב"ב ה"י ז"ל יש לב"ד רשות להוסיף על העיר ועל העזרות. ע"כ קידשו אותם ממז"פ אם כך שורת הדין טוב. ואם לאו הא בידם לקדש ע"כ בודאי קידשו אותם שלא יהי' ספק בדבר ונלטרך לילך להחמיר לבאן ולכאן. אך חומת הר הבית דלא מצינו שיכולין להוסיף תלוי בספיקא דאמה ערקסין. או יש לחלק בשלמא עזרה יש בה קולא להיתר אכילת ק"ק ושחיטת קדשים גללים וכן חומת ירושלים לאכילה קדשים גללים ומש"ש ע"כ קידשו אותם. אבל הר הבית שאין בה שום קולא לא קידשו אותה:

ד' ובירושלמי פרק כיצד לולין בהא דלא קידשו שערי ירושלים מפני המזוירים שיהו מנינים עליהן בחמה מפני החמה חקר למה לא קידשו שערי הר הבית כי הוצים יש להם מקום בכל ירושלים. ומציים מדהעמידו סנדלים בשערי הר הבית מוכח דלא נתקדשו. ומוכח לכאורה דפשיטא ל"י דעובי חומה נתקדשה דאי לא נתקדשה מה טעם לריך בעובי פתח. אך י"ל דירושלמי נמי ס"ל דין עובי החומה כדן אמה ערקסין. ומציעא ל"י בשערי הר הבית שיתקדשו מהפק. והוכיח מהא שנהנו שם סנדלים דלא קדשו אפי' מספק. דמפורש פ"ק דיבמות דליך בסנדליו להר הבית הוא איסור טרה. דליך לה מקרא דומקדשי תיראו וסד"א לחומתה. העולה מזה דמסברא מקום חומת הר הבית קדיש מספק. מיהו יש לחלק בין אמה ערקסין שהמחילה שייכא גם אל היכל כמו אל ק"ק. משא"כ מחילת הר הבית שאין לה שייכות אל ירושלים רק להר הבית:

ה' ועתה נבאר אם הר הבית קדיש עד תהום כמו עזרה או אינו קדיש רק על פני הרלפה. הנה פסחים (ס"ז:) הקשו התוס' אהא דאמר ר' יוחנן דמחילות לא נתקדשו הא פ"ב דזבחים דוד כי קדיש רלפה עד ארעית תהום קדיש. ותירלו דבכ"ד לולין (פ"א). מסקינן כי אמר ר' יוחנן בפתוחות לחול אבל פתוחות לקודש קודש עכ"ל. והנה במס' תמיד (כ"ז:): כתב המפרש דכפרק כלד לולין דאמר ר' יוחנן מחילות לא נתקדשו ה"נ במחילות שחתת הר הבית אבל מחילות שהחת העזרה אם הם פתוחין לעזרה נתקדשו בקדושת עזרה. ואם הם פתוחות להר הבית לא נתקדשו כלום אפי' בקדושת ה"ב ומוהר לזב ובעל קרי ליכנס לשם עכ"ל: וגה"ה ויך הן דברי רש"י פסחים (פ"ו). והתניא מחילות שחתת הסיכל חול. ומשינן בפתוחות לחול. פירש"י שמחילות מהלכות מחמת י"א אמה שאמורי בית הכפורת עד שפתוחות להר הבית מחון לעזרה עכ"ל הרי דבנויות

יא.

הונא חברין

שלח ליה רב ענן לרב הונא: הונא חברין שלם! כד אתיא ההיא איתתא לקמך אגבה עישור נכסי —.

הוה יתיב רב ששת לקמיה [דרב הונא] אמר ליה: זיל אימא ליה, ובשמתא יהא. מאן דלא אמר ליה, ענן ענן! ממקרקעי או ממטלטלי?, ומאן יתיב בי מרויחא ברישא?

אזל רב ששת לקמיה דרב ענן, אמר ליה מר רבה, ורב הונא רבה דרבה, ושמותי שמות מאן דלא אמר ליה, ואי לאו דשמיח לא הוה קאמינא.

ענן ענן ממקרקעי או ממטלטלי?, ומאן יתיב בי מרויחא ברישא?

אזל רב ענן לקמיה דמר עוקבא, אמר ליה: חזי מר היכי שלח לי רב

הונא, „ענן ענן“ ועוד „מרויחא“ דשלח לא ידענו מאי ניהו? א”ל אימא לי

איזי גופא דעובדא היכא הוי? א”ל הכי והכי הוי מעשה, א”ל גברא דלא ידע

מאי ניהו מרויחא שלח ליה לרב הונא „הונא חברין“? מאי מרויחא?, אבל,

דכתיב [ירמי' ט"ז] כה אמר ה' אל תבוא בית המרוח. (כתובות ס”ט סע”א).

אחת מחידות התלמוד לפנינו, רב ענן מדבי ריש גלותא — ראה סדר עולם זוטא —

תיאר את רב הונא בשם „הונא חברין“, והוא רב הונא מצא עצמו עלוב בכך, כאלו חברת

רב ענן לאי כבוד תחשב לו, ולכן איים על רב ששת למסור לרב ענן השוכחו הסתומה,

אשר כמספר מליה כן פליאיה, כפלו שם „ענן“, התחלתו בלישנא קטוע באמצע ענין

„ממקרקעי או ממטלטלי“ מבלי להזכיר על מי ומה מוסבים הדברים, וסיימו „ומאן יתיב

בי מרויחא ברישא“ אשר גם אם נדע באור מלת מרוח עוד לא נבין ענינה פה.

ומעניין אשר מצינו שגם רב נחמן חתנא דריש גלותא כינה את

רב הונא בתואר „חברין“ ראה גטין נ”ב א אתו קרובים לקמיה דרב נחמן כו’ א”ל

אייתי לי סהדי כו’ דאמר רב הונא חברין משמיה דרב כו’, בערכין כ”ב סע”א

אמר רב נחמן מרישא לא הוה מזדקינא לנכסי יתמא כיון דשמענא להא דרב הונא

חברין כו’, וגם בלי תואר „רב“ אך סתם „הונא חברין“ ראה בבא קמא צ”ו ב אתא

לקמיה דרב נחמן כו’ א”ל דאמר הונא חברין עלאי אנא ושבור מלכא

אחי בדינא, בבבא מציעא ט”א אמר רב נחמן הונא חברין מוקים לה

במילי אחרינא, בחולין נ”א אמר ליה רב נחמן לרב ענן מר אמר

כו’ והונא חברין אמר כו’, ובנדה ט”ז א בעו מניה דרב נחמן כו’ א”ל

מדאמר הונא חברין כו’, וכן מצינו שקרא אותו בשמו לבד „הונא“ בלי שום תואר

ראה עירובין מ”ב ב אמר רב נחמן מודה לי הונא, וכן אמר רב נחמן אמר

לי הונא ראה כתובות ס"ח א. בבא מציעא ע"א א. ובבא בתרא קל"ח ב. וראה בכתובות ז' ע"ב והאמר רב נחמן אמר לי הונא בר נתן מנין לברכת חתנים בעשרה כו', אמנם בשאלות חיי שרה שאילתא ט"ז ובהלכות גדולות ריש כתובות וכן ברי"ף וברא"ש שם ליתא „בר נתן“ אך אמר לי הונא, ובתשובות הרמב"ן — במיוחדות לרשב"א — סי' קפ"ב מבואר אמר רב נחמן אמר לי הונא בר נתן מנין לברכת חתנים בעשרה כו', ברור כי מ„חברין“ נשתבש ל„בר נתן“, כן מצינו כי את רבה בר רב הונא קרא „בר חברין“ ראה ביצה כ"ה א אמר רבה בר רב הונא מדברי רבינו נלמד כו' אמר רב נחמן נפל „בר חברין“ ברברכותא א), עזיבת תואר „רב“ והתמדת תואר „חברין“ לרב הונא מדבי ריש גלותא תתן מקום לשער כי כוונה מיוחדת צמונה בזה.

יודעים אנחנו כי רב הונא לא לקח רשות מריש גלותא שבבבל, ולכן רבה בר רב הונא כד הוה מינצו בהדי דבי ריש גלותא אמר לאו מצייכא נקיטנא רשותא, נקיטנא רשותא מאבא מרי ואבא מרי מרב ורב מר' חייא ור' חייא מרבי [סנהדרין ה' ע"א], ולכן הסתפקו אם רב הונא הוא מראשי המטות להתיר נדר ביחיד אם לאו, אחרי שלא נטל רשות מריש גלותא ירושלמי חגיגה פ"א ה"ח וראה ר"ן נדרים ח' ע"ב ד"ה יחיד מומחה שרי שמתא ושם ע"ח ב.

והנה נודע כי צורבא מרבנן אשר לא נסמך להקראות רב או רבי נקרא „חבר“ ראה ירושלמי סנהדרין פ"א ה"ב חברים מהו שיכנסו לעיבור החודש, א"ר הושע' חבר הונא ואעלי, וכן נקראו רב חנינא ורב אושע' „חברון דרבנן“ כל עוד דלא אסתייע מילתא דלסמכינהו ראה ירושלמי שבת פ"ג ה"א, בבלי סנהדרין י"ד א, ונקטו בירושלמי ברכות פ"ה ה"א ר"י ור"י הוה מטיילין באסלטין חמתון חד ושאל בהון אמר להון שלמכון רבייא, אמרין אפילו תואר חברות אין עלינו, וכן נקטו בבבלי קדושין ל"ג ב חדא דא תון חכימי ואנא חבר, ואמרו בשמות רבה פכ"ז ה כל הימים שאדם חבר לא איכפת ליה בצבור אבל נתמנה אדם בראש כו', הרי ש„חבר“ הוא תואר להבלתי נסמך, ובכן אחרי שערערו דבי ריש גלותא על סמיכת ריב הונא מא"י לבבל השמיטו בכוונה תואר „רב“ ותארוהו „חבר“.

וכאשר איקלע רב הונא לבי רב נחמן בר יצחק ושאלוהו: מה שמך? השיב: „רב הונא“, חזרו ושאלו אותו מאי טעמא קראת לך „רב הונא“? ענה: בעל השם אני [פסחים פ"ז ב], וכתב הרבינו חננאל: בעל השם אני, כלומר סמוך בישיבה אני, וכן היא בתשובות הגאונים [הו' גינזבורג] ע' יד סמוך אני בישיבה וקרורי רב ב). רואים אנחנו איפוא שדבי ריש גלותא התעניינו לדעת אם יקח לעצמו

(א) הסה"ד בערך רבה בר בר חנה מביא: רב נחמן קראו בר חברין, וזהו טעות, לא את רבה בר בר חנה קרא כך כי אם את רבה בר רב הונא.

(ב) לפנינו בגמרא שם איקלע רב הונא בר נתן, אולם הרבינו חננאל הביא רב הונא סתם, וראה למעלה שהבאתי מתשובת הרמב"ן סי' קפה שממלת „חברין“ נשתבש ל„בר-נתן“, וראה בכפתור ופרח (צ"ט ע"ב) שהביא ואמרין בירושלמי להונא הוה קרין ליה „רב הונא“ אמר להו תורת חברות בי ואתין קרין לי רב, ובגמרא היסוך זה ובנתנית טעם עכ"ל, ברור שבאמרו „ובגמרא היסוך זה“ כוון להמאורע שלפנינו אשר להמסורה הבבליית הם לא החזיקו אותו כנסמך ולהיפוך הוא החזיק עצמו כסמוך [ראה ההערה הבאה], וכדאי להעיר א המאמר שהובא בשם ירושלמי לא אדע מקומו בירושלמי שלפנינו, ב אחדים מחכמי התלמוד נקראו בשם „רב הונא“ ובכן בכל

תואר של נסמך ותפקידי. ואמנם החזיק רב הונא עצמו כסמוך וזן דיני קנסות ג). ולכן כאשר הדגיש רב ענן שמדבי ריש גלותא שלילת סמיכתו ותארוהו „הונא חברן“ יציג נגדו.

וגם הפעם בחר רב הונא לדבר בלישנא דחכימי למען אשר לא יעמוד רב ענן על מצפון חדודו, כאשר השתמש בסגנון כזה ביחס לרב נחמן, ראה ברכות מ"ז סע"ב שאמר רב הונא תשעה וארון מצטרפין, אמר ליה רב נחמן: וארון גברא הוא? אלא אמר רב הונא תשעה נראין כעשרה מצטרפין, אשר בדבריו האחרונים רק ביאר אשר היה במחשבתו תחילה, שגם בראשונה לא הוציא דברי רוח מפיו כי אם רמו כוונתו בלישנא דחכימי באמר תשעה וא' אחד ר' חוק ונ' ראה מצטרפין ד), כן השכיל רב הונא גם עתה לשלוח לרב ענן: ענן! ע'ישור נכסי נ'גבית ממקרקעי או ממטלטלי?

והוסיף עוד: ומאן יתיב בי מרזיחא ברישא? גם זו מליצה מחודדת נגד רב ענן, כי כבר אמרו חכמים בבבא בתרא ק"כ ע"ב שבישיבה החכם מיסב בראש אבל במסיבה הזקן מיסב בראש, אולם מופלג בחכמה גם במסיבה מיסב בראש. ראה רשב"ם שם ובש"ע יו"ד סי' רמ"ד סע' י"ח, ומעתה לו באו רב הונא ורב ענן יחד למסיבה אחת בטח היה רב הונא המסיב בראש מלבד אשר היה רב הונא מופלג בחכמה כאשר נזכר מאמרם במוע"ק כ"ח א שרבא ביקש חוכמתיה דרב הונא, הנה היה רב הונא קשיש מרב ענן, והזקן הן ודאי מיסב בראש, לכן שלח להגיד לרב ענן: „מאן יתיב בי מרזיחא ברישא“ הלוא אני, מבלי לפגום ברגש הענוה אחרי שיכול היה לחשוב כמו שירצה — אם מפני חכמה אם מפני זקנה ה) — בכל אופן צריך אתה לנהוג בי כבוד.

וחכמתו עמדה לו, רב ענן לא עמד על פתרון חדודו והוצרך לשאול את מר עוקבא, ובספרו לו גופא דעובדא היכי הוי הוכיחו מר עוקבא על אשר לא תיאר את מר עוקבא כיאות לו.

מקום שהוזכר זה השם צריכים לחקור ע"פ תוכן הסוגיא ושאר החכמים הנזכרים עמו באותו ענין ולזהות איזה „רב הונא“ ולפעמים יתקנו ע"ז נוסחאות משובשות.

ג) ראה בבא קמא ל"ז רע"א בחנן בישא, בסנהדרין ג"ח סע"ב רב הונא קץ ידא, וכד נסיק רב הונא לדינא אמר הכי אפיקו לי מאני חנותאי מקל ורצועה ושופרא וסנדלא סנהדרין ז' ע"א [וראה בתומים סי' א אורים אות א שהחלבט למה רק רב הונא עשה כן] ברור כי חפץ להדגיש היותו סמוך בעוד אשר לבלתי סמיך אין מוציאין כלי הדיינים ראה סמ"ע חו"מ סי' א סק"א ובמקורות.

ד) בנחל אשכול שעל ס' האשכול להראב"ד בהל' תפלה ע' 27 הע' י"ג הביא שמעתי ארון ר"ת א' אחד ר'ואה ו'אינו נ'ראה, ופריך ארון גברא הוא ומשני אלא תשעה שנראין כעשרה בצירוף הקב"ה, וכמ"ש שנים ושבת ר"ת שנים ש"ש ב'הם ת'ורה, ופריך וכי שבת גברא הוא, ומשני ב' ת"ת המחודדים זא"ז בהלכה, וזהו דרך דרוש, לדעתי נראה יותר שמוסב על אמרם לעיל שם שאין מזמנין על עם הארץ ואפי' מי שקרא ושנה ולא שימש ח"ח אין מצטרפין, על זה אמר ר' אמי כי שנים המחודדים זא"ז בהלכה ו'אחד ש'אינו ב'ן ת'ורה מצטרפין כל שאינו ע"ה גמור, כן „וארון“ שפענחתי מיוסד בהלכה, וכאשר העירו בגהש"ס שם מ"ח א ששה ודאי לא מבעיא שהכוונה ששה וד' אוכלי י"רק לא מבעיא, וכן הביא הצ"ח שם בשם הרבי ר' העשל [ובאשגרה נקטו כן לעיל כ"ה ב עשרה ודאי כו'] הרי שדברו חכמים בקצורים וברמזי ראשי תיבות.

ה) וכיון שכבר ניתנה רשות לפענח ר"ת יורשה לי לרשום כי נקטו „מרזח“ כרמז מ'סיב ראש ז'קן ח'כם כאשר ביארו אחרי כן ומיוסד בלה"כ [איוב כ"ט כ"ה] א ש ב ראש כאשר אב ל י מ ינחם.

[דף ע' עור ד'] שאעפ"כ שאם הפליר אחר בתשובה היתה מקובלת, ורמז לזה כל מה שאומר לך צע"כ זה הקצ"ה עשה חוץ אם אומר לך לא ממחילה, אעפ"כ התאמן בתשובה ותקובל), וא"כ שפיר שעלו בהרה, ואתן שמתו שם הו"ל מת מתוך תשובתו, ואין לך תשובה גדולה מזו. וזה מיושב דאמרינן בשבת דף ל"ז ע"א דר"ע ס"ל מקושש זה ללפחד, ואמר לו ר"י בן צתירא אהה מוילא לעז על אהוה לדיק, אלא מויעפילו הוה, ולכאורה קשה עדיין הרי הוא מוילא לעז שהי מויעפילו. ולפי ה"ל א"ש שמת מתוך תשובה, והיינו צחטאו מת, והבן ודו"ק.

כל נשיא בהם. כתב בספר פענח רזא *) מרע"ה לא צחר המרגלים, אלא הנשיאים שבהם כל אחד צחר משצטו מי שרצה בו, נמלא המרגלים לא היו הנשיאים, וכן נ"ל עפ"י ש"ס סנהדרין [פ"ב ע"ב] דזמרי בן סלוא היינו שלומיאל בן אורישי בעלמו, וא"כ הי' חי, אמאי לא נזכר בשלוח מרגלים, אע"כ הנשיאים לא היו המרגלים לפי אותה אגדה, ולא מחו הנשיאים הראשונים בתצורה כפירש"י [לעיל י"א ע"ז] שמתו על שחטאו בזיחזו את האלקים ויאכלו וישתו.

*וישלח אותם משה וגו' עפ"י ה' כולם אנשים ראשי בני ישראל המה ואלה שמותם וגו'. יש לפרש אם אדם עושה איזה מעשה ועושה רק לשם ה', וכש"כ אם הולך בשליחות וכונחו רק לשם ה', בודאי לא יארע לו דבר רע, כנאמר [קהלת ה' ה'] שומר מצוה לא ידע דבר רע, ואלו היו אנשים אלו הולכים לשם ה' לא היו נכשלים, אצל הם לא הלכו אלא מגובה לבם, וסצרו שצ"י לא יהיו הם נשיאים, ודיצרו לה"ר, וצגמרא [סוטה ל"ד ע"ב] דרשו כל שמותם רמז לרעה למה שעשו לבסוף. וזה שאמר וישלח אותם משה על פי ה', שילכו רק לשם ה', ואז כולם אנשים היו נשאים חשובים לדיקים, אצל ראשי בני ישראל, המה הלכו רק בצבחות לבם להיות ראשי בני ישראל, ולכך ואלה שמותם שמרמז שהיו לרע.

וישלח וגו' אנשים. פירש"י אותה השעה כשרים היו. היינו שעה א', כי הנה הקצ"ה לזה לשלוח מרגלים כמרגלי יבושע, והם לא נלרכו לעכב אלא שעה א' לא יותר, ולא תרו הטובה יריחו אם רעה, ורק אם נמוגים יושבי או

*) עה"ת, לחדא מרבנותא קמאי רבי יצחק בר' יהודה הלוי זצ"ל. וז"ל: "כל נשיא בהם, פי' לכל נשיא קח א' משבטו זהו בהם, לא שישלח הנשיאים עצמן, שהרי לעיל זכר שמות הנשיאים בפ' במדבר ולא הן השמות שזכר כאן וכו'", ע"ש.

בענין שלוח מרגלים יש לדקדק הרבה, טעם שלוחם מעיקרא מאי קסצו. גם לא מלינו שליוה משה שיראו ערות הארץ מהיכן היא נוחה לכבוש, שזהו עיקר כונת מרגלים בכל מקום, וכן לא מלינו דצר מזה בתשובתם. גם ארץ זאת חלב ודבש היא אינו ענין לדבהם רעה, ורש"י פי' מה שפירש, והוא אמת צלי ספק מאמר חז"ל במסכת סוטה [ל"ה ע"א]. מ"מ אפשר לפי דרכנו אין הטוב ניכר אלא בהעדרו, והקצ"ה לזה שיתורו הארץ ויראו כמה עז העם וגבורתם בני ענק וחומותיהם הגבוהות חומה דלתיים וצריח, עיר יריחו יוכיח, וצ"ל זה יראו כי יפלו לפניכם ולא יהיה להם תקומה לפניכם, וחמשה יניסו רצצה, ואי לא ירגלו תחלה לא ידעו ולא יצונו גודל הנס הנפלא נפילת ל"א מלכים, כי אפשר שיהיה זה בטבע ת"ר אלף רגלי ינלחו מלחמות גדולות, אצל ע"י מרגלים יכירו וידעו, ומשה סמך על רצ בטחונם צה' ולא ירך לבצם בכל זה, לכן אמר עלו זה בנגז ששם מושב העמלקי והכנעני כדלקמן בקרא, וכל זה להגדיל הנס. והנה צלי ספק לא היתה ארץ מצורכת כ"כ ערם צוא ישראל שמה, ואח"כ נהצרך, ע"כ אמר שיצאו מפרי הארץ להראותם שאין הפירות משונים כ"כ הרבה משארי מדינות, (אעפ"י שהיו משונים וגדולים), מ"מ צבוא ישראל שמה יכירו כי צאתה הצרכה לרגלם, ואפשר שלכן היתה אז צאת ארץ אוכלת יושביה, כל זה מטעם ה"ל שאם יצאו שמה יכירו כי נתהפך הכל לעוז ישצחו ויודו. אצל המרגלים הכל לרעה צהיפוך, ואמרו צחו אל הארץ אשר שלחננו והנה זאת חלב ודבש היא, מה שיהי כבר הוא ואין כל חדש, ומדעה ליתא כולה נמי ליתא, וא"כ מה נזכה אפס כי עז העם. וע"ד הזה יש ליישב הרבה מן הפרשה.

ולפ"ד זה היתה כונת המעפילים, דלכאורה קשה כיון שהודו על חטאם מה אמרו הננו ועלינו אל המקום אשר אמר ה' כי חטאנו, מה נתינת טעם יש לזה. ועוד איך הוסיפו חטא על פשע לעצור פי ה' ומשה עצדו, וארון צרית ה' ומשה לא משו מקרב המחנה. ונראה דלפי ה"ל לא חטאו כי אם צבחת בטחונם מה', כי הכל ה' אמת כי עז העם, אלא שהי להם לצטוח צה' ולא צטחו צישועתו, וא"כ התשובה על זה היא ממש צחותו מקום לעלות אל מקום הכנעני והעמלקי מצלי פחד ויראה מפניהם, ומה שליוה ד' לא תעלו ולא תלחמו, היא על דרך שצו צנים שצבים חוץ מאחר [חגיגה ע"ז ע"א], שנלעוו שלא ישובו שלא תתקבל תשובתם, ואנן קי"ל [צפסחים פ"ו ע"ב] כל מה שיאמר לך צע"כ עשה חוץ מלא, (כדאיתא בשל"ה

משיג זה, ידוע מאמר הבעש"ט על פסוק ה' צלך, וכאשר הוא שפל רוח עד שהוא לאין ממש אז זוכה לכך למרום [המרומם מכל שהוא עילת הכל ושורש כל הנאצלים, שהם כולם יש מאין כנודע] וקדוש. זהו כי לא לעולם אריב ח"ו, רק — כי רוח מלפני יעטוף ונשמות אני עשיתי, ודרשו רז"ל (יבמות סב. אין בן דוד בא עד) שיכלו כל הנשמות שבגוף, ורומזו אז יתוקן זה. וזהו נחומים לו ולאבליו הם אינן נפשין ערטילאין, והש"י בורא ניב שפתים יש מאין — אמר ה' ורפאתיו, שאין בזה שום עצה רק שהשי"ת ברוב רחמיו וחסדיו אמר ורפאתיו שכבר נרפא.

[מ] וּלְרַשֵׁעַ אָמַר אֱלֹהִים מַה לָּךְ לִסְפֹּר חֻקֵי (תהלים נ), ועל דבר זה ידוּו כו', כי העובר על דברי סופרים נקרא רשע, כמו שאמרו (יבמות כ.). אבל על זה אמרו הקדמונים מאמר חז"ל (בפסחים פו:) כל מה שיאמר לך בעל הבית עשה חוץ מצא. ולא לחנם כתבה תורה ענין המעפילים בפרשת שלח, אשר כבר האמינו בדברי משה, ולמה לא שמעו לו בזה שאמר להם אל תעלו וגו', אלא שהם חשבו שזה בכלל חוץ מצא. ועיין בזהר (ח"ג קס.) המליץ כל ענין מרגלים על התורה, והיה העונש שלא ישיגוהו. ועל זה העפילו לעלות אף נגד רצון השי"ת, כמו שאמרו ז"ל (סנהדרין קה.) חוצפתא מלכותא בלא תגא⁹. [ולמדוה מבלעם שאח"כ הסכים הש"י, כי בלעם

(ו.), ושמעתי דכן הוא האמת ודקושיית תוספות שם אין כאן מקומה] לאביי (בסוכה נב.)⁷. ועל זה אמרו דלעתיד לבוא צדיקים נדמה להם יצר הרע כהר, ורשעים — כחוט השערה, ואינו שקר רק שניהם אמת, כי לאלו תשוקתם ותאותם עצומה ביותר.

לדברי החכמים

[מה] כשחטא הרכה עד שנסתם התשובה, כי כבר סוגרו דלתי לבו, על זה אמר בורא ניב שפתים שלום שלום, שהקב"ה בורא יש מאין — הדבור של שלום שלום, שהוא קבלת התשובה, היפך הנאמר לרשעים אין שלום (ישעיה שם). ותחלת אותה פרשה (ישעיה נז) בפסוק הנחמים באלים וגו', שדרשוהו (נדה יג.) על המוציא זרע לבטלה, שעל זה אמרו בזהר (ח"א ריט:) דאין מועיל תשובה⁸. ותחלת אותה פרשה, הצדיק אבד וגו', דיודע בזהר דשומר הברית נקרא צדיק, ועיין שם כל הפרשה. ושם קרא ישעיה ליצר הרע מכשול, כמו שאמרו ז"ל (סוכה נב.), שהוא מצד הזה שהוא מכשיל לפני עור בדבר גם כן. ואמר סולו פנו דרך הרימו מכשול מדרך עמי [אבני קדש המשתפכות בראש חוצות] והעצה כי כה אמר רם ונשא שוכן עד וקדוש שמו [קדוש הוא במקום גדר ערוה, כמו שאמרו ז"ל (על פסוק קדושים תהיו)] מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח וגו', כי יש מאין ידוע ליודעים שיש מקום שנקרא אין, וכשמשיג אור נעלם כזה משם משיג בריאה חרשה, יש מאין. ואיך

7. סוכה נב א: הצטער אביי כשגילה שיצרו חזק, ונחמו אותו סבא שכל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו.

8. נידה יג א: "אמר רבי יוחנן: כל המוציא שכבת זרע לבטלה חייב מיתה... רבי יצחק ורבי אמי אמרי: כאילו שופך דמים, שנאמר: הנחמים באלים תחת כל עץ רענן, שוחטי הילדים בנחלים תחת סעיפי הסלעים, אל תקרי שוחטי אלא סוחטי". וזהר ח"א רי"ט ע"ב תרגום הסולם: "למדנו, אמר רבי יהודה: אין לך עברה בעולם שלא תהיה עליה תשובה חוץ מזה (המוציא זרעו לבטלה)". וכדי להבין היטב את רבינו יש לעיין בכל פרק נז מישעיה.

9. סנהדרין קה א: בעניין בלעם ששאל מהשם: אם ללכת עם שרי מואב ולקלל את ישראל. " אמר רב נחמן: חוצפה אפילו כלפי שמיא מהני. מעיקרא כתיב: לא תלך עמהם (ובלעם החציף פנים כלפי שמיא ואמר לשרי מואב לינו פה הלילה אולי אקבל רשות) ולבסוף כתיב: קום לך אתם. אמר רב ששת: חוצפא מלכותא בלא תגא היא, דכתיב: ואנוכי היום רך ומשוח מלך, והאנשים האלה בני צרויה קשים ממני וגו'". רש"י: "כלומר איני גדול מהם אלא משיחת מלכות".

יהיה לבי על דרך שאמרו ז"ל (שיהש"ר ה, ב) הקב"ה לבן של ישראל שנאמר צור לבבי, ואמרו ז"ל (מגילה י:) הוא אינו שש. רק ידוע כל אומה הוא כח מיוחד, שבעים אומות ושבעים כוחות בנפש, וביום ההוא יגדל המספר באבדן היצר הרע גם כן כמו שאמרו (סוכה נב.)¹⁰. כי יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא (אבות פ"ד). ואז יהיה בכלל, ואבדן אומה פרטית הוא אבוד ממשלת אותו כח פרטי. נועל דרך שנתאונן קהלת וכן רז"ל שלהי שבת על הילדות, ואעפ"י ששנינו זקני תלמידי חכמים וכו' דעתן מתיישבת וכו', ובשמות רבה (סו"פ ה) מחשיבות הזקנים וכן בכמה מקומות, אלא שפסק החמדה והיצר הרע. וכח בלעם בחציפות, שלמדו ממנו רז"ל (סנהדרין קה.)⁹. והוא היה ראשית גויים, דוגמת משה רבינו ע"ה בישראל כמו שאמרו ז"ל (זהר ח"ג קצג:). לכך הכח שהשיג יתוקן בישראל באחרית הימים, ובעקבי משיח אז חוצפא יסגא יתגדל ויהיה במעלה.

[מח] לא יתחבר עם רשעים ואפילו לעשות מצוה, וכן הוא מפורש במכילתא כמו שכתוב (כיהושפט) בהתחברך עם אחזיהו פרץ ה' את מעשיך, ואעפ"י שנתחבר עמו ללחום נגד ארם. ונאמר בני אל תלך בדרך אתם (משלי א), וככל מקום דרך בספר משלי רוצה לומר דרך התורה והמצוות. ואמרו ז"ל (יומא לה:): גבי יוסף (ולא רצה) להיות עמה לעולם הבא, ועולם הבא הוא רק קבול שכר ולא עונש, דזה אין נקרא עולם הבא. רק שבאמת יוסף נשא בתה, ומהם יצא שבט בישראל ומשיח בן יוסף. ויוסף ראה גם כן זה, שממנה יצא

נסתכל עד עקבתא דמשיחא ולכך ידע סוד זה. [פירוש כידוע מלכות הוא כנסת ישראל, וכתר הוא שורש רצון הש"י, ורוצה לומר ממשלה מעצמו בלי רצון הרוצים, והתקרבות כנסת ישראל מעצמם. והם לא הצליחו בזה מפני שאכלוה פגה, כמו שאמרו ז"ל (סוטה מט:): בעקבתא דמשיחא חוצפא יסגא, שאז הוא העת לזה [ולעתיד] — נקבה תסובב גבר ואין כאן מקומו]. ולכך אמר להם משה והיא לא תצלח נראה שעצה היא אלא שלא תצלח, ודייק והיא, שבכל מקום דרשו רז"ל היא ולא אחרת, שיש זמן אחר שמצליח והוא זמנו זה שהוא עקבי משיחא.

[מז] כל הכוחות הנטועות בכל נפש מישראל אין לחשוב שהוא רע גמור ושצריך להיות הפכו, כי אין לך שום מדה וכח שאין בה צד טוב גם כן, רק צריך שישתמש בה כפי רצון הש"י. ואם אינו כפי רצון הש"י גם המדות טובות — רעות, כמו שאול שנענש בעבור הרחמנות (על עמלק), ובגיטין (נו.) ענותנותו של ר' זכריה בן אבקולס החריבה את ביתנו ושרפה את היכלנו. ולהיפך אמרו ז"ל (שבת סג.) אם ראית תלמיד חכם נוקם ונוטר כנחש חגרוהו כו' (הדבק בו). ונחש הוא שורש הרע בכעס, ובתלמיד חכם — רצו לומר — אשר כל מגמותיו רצון הש"י אדרבה הוא טוב מאוד, על דרך שאמרו ז"ל (ברא"ר ט) טוב מאוד זה יצר הרע. וכן בגאווה (סוטה ה.) בשמתא מאן דלית ביה (גסות הרוח פורתא). ולכן הנביאים היו מייללים על אבדן האומות לבי למואב וגו' וכיוצא, ורז"ל שבחום על זה במדרש רבה (ר"פ בלק). ובודאי לא חשו על אבוד גופם, כי באבוד רשעים רנה. [ואולי

10. סוכה נב, א: ביום ההוא יגדל המספר, לדעה אחת המספר הוא על יצר הרע שישחט, ולדעה אחרת על משיח בן יוסף שיהרג. ועוד אמרו שם שלאחר שישחט הקב"ה את יצר הרע צדיקים בוכים ורשעים בוכים... ובמגילה י, ב: רצו מלאכי השרת לומר שירה לפני הקב"ה בנס קריעת ים סוף, ואמר להם הקב"ה: מעשי ידי טובעים בים ואתם רוצים לומר שירה? ומבאר הגמרא שהוא הקב"ה אינו שש ושמח במפלתן של רשעים אבל את האחרים הוא משיש ומשמח בזה.